

PROFESOR HELENA KOŁAKOWSKA-PRZEŁOMIEC

Dnia 30 stycznia 2010 roku zmarła Profesor Helena Kołakowska-Przełomiec. Zapamiętamy Ją nie tylko jako wybitnego kryminologa i kuratora, ale i jako osobę niezależną intelektualnie, twórczą, zawsze gotową do pomocy młodym pracownikom naukowym, którym często udzielała konsultacji i i życzliwych uwag krytycznych, zawsze elegancką i gotową dzielić się swoim bogatym doświadczeniem, nie tylko naukowym, ale i życiowym. Zaledwie kilka miesięcy temu opisano Jej sylwetkę w tomie jubileuszowym „Archiwum Kryminologii”, co postanowiliśmy dla naszych Czytelników w całości przedrukować. Z prawdziwą przykrością musimy jednak zastąpić użyty w tym tekście czas teraźniejszy czasem przeszłym...

Profesor Helena Kołakowska-Przełomiec od dzieciństwa związana była z Warszawą – tu się urodziła, tu przed drugą wojną światową ukończyła szkołę średnią, a w czasie okupacji działała w ruchu Oporu jako łączniczka Armii Krajowej i walczyła w Powstaniu Warszawskim – między innymi na Woli i na Starym Mieście. Została za to odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami, Krzyżem Armii Krajowej oraz Warszawskim Krzyżem Powstańczym. W Warszawie też w 1945 roku rozpoczęła studia na uniwersyteckim Wydziale Prawa. Z pracą naukową prof. Helena Kołakowska-Przełomiec związana była od chwili ukończenia studiów - po uzyskaniu w 1949 roku tytułu magistra prawa podjęła pracę w Zakładzie Kryminologii Uniwersytetu Warszawskiego, pod kierunkiem profesora Stanisława Batawii. Od 1955 roku zaś przez kilkadziesiąt lat nieprzerwanie pracowała w Instytucie Nauk Prawnych PAN, w Zakładzie Kryminologii, kolejno na stanowiskach asystenta, adiunkta, docenta i profesora. Pełniła też w Instytucie funkcję kierownika studium doktoranckiego, w latach 1980 – 1984, była wiceprzewodniczącą Komisji do spraw odbioru i oceny wyników prac naukowo – badawczych Instytutu oraz wieloletnim członkiem Rady Naukowej. Od 1983 r. kierowała Zespołem Naukowym do spraw Demoralizacji i Przestępczości Nieletnich w Instytucie Problematyki Przestępczości, w którym była też członkiem Rady Naukowej. Pracę i życie rodzinne w Warszawie przerywały tylko wyjazdy studyjne i stypendialne – w 1959 r. przebywała na studiach we Francji a w 1969 roku – w Belgii.

Obok pracy naukowej, prof. H. Kołakowska-Przełomiec była w latach 1950 – 1960 społecznym kuratorem dla nieletnich przy Sądzie dla Nieletnich w Warszawie, a w 1962 r. ukończyła aplikację sądową i zdała egzamin sędziowski.

Doświadczenia praktyczne zebrane w trakcie sprawowania osobistej opieki nad nieletnimi przestępcami oraz w sądownictwie stały się niezwykle cennym uzupełnieniem zdobytej – i rozwijanej przez prof. H. Kołakowską-Przełomiec - wiedzy teoretycznej z zakresu kryminologii a także naprawdę imponująco obfitego dorobku badawczego. Przeprowadzone badania były niezwykle skrupulatne, szerokie, wieloaspektowe i metodologicznie nowatorskie. Robi to wrażenie nie tylko na osobach początkujących w prowadzeniu własnych badań

czy zgłębiających dopiero zagadnienia kryminologii, ale znajduje wyraz w szeregu dokumentów, zwłaszcza związanych z uzyskiwaniem kolejnych stopni naukowych. Wskazuje się w nich zwłaszcza, że „prace naukowe prof. H. Kołakowskiej-Przełomiec oparte są nie tylko na szerokiej podstawie teoretycznej, ale przede wszystkim na szerokich własnych badaniach empirycznych. Gruntowna wiedza teoretyczna prawnicza, kryminologiczna związana z innymi naukami takimi jak: psychologia, socjologia, statystyka, doskonała znajomość metodologii badań i wielkie doświadczenie w prowadzeniu badań empirycznych – pozwala prof. H. Kołakowskiej – Przełomiec na podejmowanie i trafne rozwiązywanie trudnych problemów naukowych z dziedziny kryminologii.(...) Jej osiągnięcia w badaniach kryminologicznych stanowią znakomity wkład w rozwój nauki kryminologii”¹. Stopień naukowy doktora nauk prawnych nadała Rada Naukowa Instytutu Nauk Prawnych PAN w Warszawie na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „Problematyka recydywy nieletnich w świetle badań 500 nieletnich recydywistów”; stopień doktora habilitowanego w 1978 r. na podstawie rozprawy habilitacyjnej pt. „Przestępczość i nieprzystosowanie społeczne nieletnich przestępców w genezie przestępczości dorosłych”². W 1986 r. Rada Państwa nadała tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1990 r. prof. H. Kołakowska - Przełomiec otrzymała tytuł profesora zwyczajnego. Dorobek naukowy Pani Profesor obejmuje ponad 60 pozycji, w tym 6 monografii książkowych i ponad 20 obszernych studiów w pracach zbiorowych, a poza tym artykuły, referaty, glosy i ekspertyzy. Na podkreślenie zasługuje fakt, że prace te stanowią nie tylko wkład w rozwój nauki, lecz mają duże znaczenie praktyczne. Wskazania i postulaty odnajdują w nich osoby stosujące prawo, legislatorzy i twórcy polityki społecznej.

Pierwszym i chyba najbardziej „drażonym” tematem badawczym jest przestępczość i nieprzystosowanie społeczne młodych ludzi, studiowane w wielu aspektach. Prof. H. Kołakowska - Przełomiec przeprowadziła jedno z

¹ Prof. J. Łętowski: Wniosek o nadanie tytułu naukowego profesora zwyczajnego nauk prawnych prof. dr hab. Helenie Kołakowskiej- Przełomiec - profesorowi w Instytucie Państwa i Prawa PAN w Warszawie

² Opublikowaną w Ossolineum, Wrocław 1977

pierwszych obszernych reprezentatywnych badań obejmujących 500 nieletnich recydywistów z pięciu największych miast Polski. Wraz z prof. S. Batawią badała zagadnienie dzieci moralnie zaniedbanych (w efekcie opracowano definicję pojęcia „nieletnich nieprzystosowanych społecznie” i po raz pierwszy w kraju szacunkowo określono liczbę takich dzieci). Kolejne badania dotyczyły problemu młodzieży nie uczącej się i nie pracującej. Prof. H. Kołakowska – Przełomie przeprowadziła pierwsze w Polsce badania kohortowe reprezentatywnej grupy 1000 młodych mężczyzn dawnych nieletnich, które pokazały obraz przestępczości nieletnich i ich dalsze losy, które wykazało między innymi ich na ogół gorszą sytuację społeczną niż ogółu mężczyzn w ich wieku oraz zależność pomiędzy przestępczością nieletnich i późniejszą przestępczością dorosłych. Ważne było ustalenie, że w całej zbiorowości grupa tych, którzy popełniają wielokrotnie przestępstwa stanowi stosunkowo niewielki odsetek. Prof. H. Kołakowska - Przełomieć zajęła się następnie badaniami nad problemem społecznych uwarunkowań alkoholizowania się nieletnich³. Kolejne badania dotyczyły nieletnich sprawców zbrodni (a w szczególności możliwości stosowania wobec nich kary na podstawie art. 9§2 k.k. z 1969 r.) oraz początków ich kariery przestępczej. Później zajęła się, wraz z prof. D. Wójcik, zagadnieniem selekcji nieletnich przestępców w sądach rodzinnych.⁴ Nawiązały w niej do zagadnienia diversion, a przeprowadzone złożone badania empiryczne, o charakterze longitudinalnym wykazały szereg nieprawidłowości w praktycznym korzystaniu z możliwości nie wszczynania bądź umarzania wszczętego postępowania w sprawach nieletnich i skutki tego dla dalszych ich losów.

Prof. Kołakowska – Przełomieć interesowała się nie tylko problematyką przestępczości dzieci, ale patrzyła na nie także jako na ofiary przestępstw⁵. Zajmowała się także problematyką praw dziecka i pod tym kątem oceniała obowiązujące ustawodawstwo⁶.

³ H. Kołakowska-Przełomieć: Społeczne uwarunkowania alkoholizowania się nieletnich”, Ossolineum 1979

⁴ H. Kołakowska-Przełomieć, D.Wójcik: Selekcja nieletnich przestępców w sądach rodzinnych, Ossolineum, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź, 1990

⁵ H. Kołakowska – Przełomieć: Dziecko jako sprawca i jako ofiara przestępstwa. (Ochrona dziecka w prawie karnym) (w):T.Smyczyński (red.):Konwencja o prawach dziecka – analiza i wykładnia,

Prof. H. Kołakowska - Przełomieć zajmowała się też problemem zapobiegania przestępczości. Pierwsze publikacje na ten temat powstały na początku lat siedemdziesiątych⁷, zaś w monografii „Zapobieganie przestępczości – studium kryminologiczne”⁸ podjęła próbę syntetycznego ujęcia całości tego zagadnienia.

Kolejnym obszarem zainteresowań badawczych była przestępczość przeciwko rodzinie, zwłaszcza znęcanie się⁹ i niealimentacja. Jej monografia „Przestępstwa niealimentacji” ukazuje obiegowe schematy oceny niealimentacji, wątpliwości dotyczące prawnego uregulowania i praktyki sądowej, zawiera postulaty depenalizacji i dekryminalizacji.

Prof. H. Kołakowska – Przełomieć zajmowała się też problematyką przestępczości przeciwko mieniu, zwłaszcza kradzieży z włamaniem, prowadząc wraz z członkami Zakładu Kryminologii INP PAN ogólnopolskie badania.¹⁰

Stałym przedmiotem zainteresowania prof. H. Kołakowskiej – Przełomieć były też zagadnienia legislacyjne prawa karnego. W szczególności brała udział w pracach sejmowej Komisji Ustawodawczej nad projektem ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 1982 r.

Działalność naukowa, a zwłaszcza publikacje prof. H. Kołakowskiej – Przełomieć budzą uznanie i szacunek nie tylko czytelników, o czym może świadczyć chociażby niezwykle częste ich cytowanie, ale także różnych gremiów, które nagradzały Panią Profesor. W 1975 r. i w 1980 r. otrzymała indywidualne nagrody naukowe Sekretarza Naukowego PAN za osiągnięcia w badaniach nad młodzieżą społecznie nieprzystosowaną i problematyką alkoholizmu oraz za książkę „Społeczne uwarunkowania alkoholizowania się

Poznań 1999; H. Kołakowska – Przełomieć: Przestępstwa uprowadzenia lub zatrzymania małoletniego albo osoby nieporadnej – art. 188 k.k., „Archiwum Kryminologii”, t.XI, Ossolineum 1984

⁶ H. Kołakowska-Przełomieć, D. Wójcik: Idee Konwencji Praw Dziecka a ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich (w): J.Bińczycka (red.): Prawa dziecka. Deklaracje i rzeczywistość, Kraków 1999; tychże Autorek: Ustawa z dnia 26.X. 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich a Konwencja Praw Dziecka, „Studia Prawnicze” 1992, nr 3 / 4 s.3-29.

⁷ H. Kołakowska – Przełomieć: Zagadnienie profilaktyki przestępczości nieletnich w świetle badań kryminologicznych, „Studia Prawnicze” nr 34, 1972

⁸ Wydana w Ossolineum, 1984

⁹ H. Kołakowska – Przełomieć: Family violence in Poland, Eurocriminology 1992 nr 4 s.83-92

¹⁰ H. Kołakowska – Przełomieć (red.): Przestępstwa kradzieży z włamaniem. Studium kryminologiczne, Warszawa 1996.

nieletnich”. W 1979 otrzymała nagrodę za na najlepszą pracę habilitacyjną „Przestępczość i nieprzystosowanie społeczne nieletnich w genezie przestępczości dorosłych” w XXI Ogólnopolskim Konkursie „Państwa i Prawa”. Za pracę społeczną i zawodową odznaczona została w 1981 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, a w 1984 r. medalem XXV-lecia Polskiej Akademii Nauk. Warto zwrócić uwagę na działalność społeczną prof. H. Kołakowskiej – Przełomiec, gdyż znając liczbę zagadnień, publikacji, niezwykle czasochłonnych i złożonych badań empirycznych, można by odnieść mylne wrażenie, że musiała być ona nimi bez reszty pochłonięta. Tymczasem zajmowała się jeszcze kształceniem kadry naukowej (jak wspomniano, przez kilka lat kierowała Studium Doktoranckim, była promotorem trzech prac doktorskich, recenzentem pięciu prac doktorskich i dwóch habilitacyjnych), wykładami dla studentów różnych uczelni a także dla praktyków (m.in. sędziów, nauczycieli), sprawowaniem przez 10 lat bezpośredniej opieki nad nieletnimi jako kurator społeczny, a przez kolejne 10 lat prowadzeniem poradnictwa i prelekcji dla kuratorów przy Sądzie dla Nieletnich w Warszawie. Była też członkiem komitetu redakcyjnego „Archiwum Kryminologii”. Była od 1969 r. członkiem ZBOWiD, a w latach osiemdziesiątych należała do NSZZ „Solidarność”.

Wracając do działalności naukowej trzeba wspomnieć o współpracy prof. H. Kołakowskiej – Przełomiec z wieloma placówkami naukowymi krajowymi (wśród nich instytut Profilaktyki i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie, Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej i Resocjalizacji) i zagranicznymi (Centre de Formation et de Recherche de l'Éducation Surveillée w Vaucresson, Centre de Recherches Sociologiques sur la Droit et les Institutions Pénales w Paryżu, Max Planck Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht we Fryburgu, Scandinavian Research Council of Criminology, the United Nations University w Tokio), a także o aktywności Pani Profesor w towarzystwach naukowych (Polskim Towarzystwie Prawa Karnego, Polskim Towarzystwie Kryminologii im. Prof. Stanisława Batawii, Association Internationale de Droit Pénal, Société Internationale de Criminologie). O uznaniu, jakie prof. H. Kołakowska – Przełomiec zyskała w kraju i za granicą świadczy częste jej zapraszanie jako

referenta na liczne konferencje. Miałam szczęśliwie sposobność wielokrotnie słuchać wystąpień Pani Profesor, korzystać z konsultacji, a zwłaszcza z cennych uwag w recenzji wydawniczej i jestem za to wszystko naprawdę wdzięczna.

Beata Czarnecka-Działuk